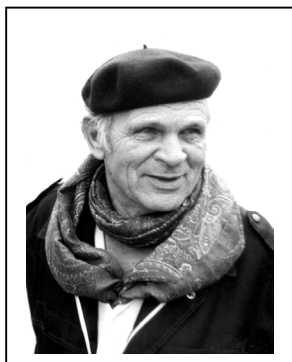

PETRE DIACONU*

(1924-2007)

O boală necruțătoare, care i-a afectat mai întâi ceea ce îl individualiza între alți arheologi – memoria excepțională – l-a răpit dintre noi pe Petre Diaconu în ziua de 3 aprilie, în Săptămâna Patimilor, dinaintea Paștelui acestui an.

La trecerea sa în veșnicie ne rămâne imaginea unui cercetător nonconformist, întotdeauna iscoditor, dornic să caute și să găsească adevărul, prietenos și apropiat de toți cei pe care i-a cunoscut. Savantul ascuns sub un chip plin de modestie și bonomie nu și-a schimbat parcă niciodată înfățișarea, cu o statornicie a firii pe care, într-adevăr, doar ființele superioare o trăiesc și o exhibă.

Petre Diaconu rămâne, mai presus de orice, printr-o operă exemplară dăruită arheologiei, creată într-o carieră științifică cu care numai puține personalități, cele cu adevărat proeminente ale arheologiei românești din a doua jumătate a secolului al XX-lea, se pot mândri. Rămâne, de asemenea, prin spiritul pe care l-a imprimat discipolilor și prietenilor săi, „spiritul Păcuiului”, detașat de orice încorsetări ideologice, deschis total dialogului și – când era cazul – unei polemici profesionale necruțătoare. Rămâne, în sfârșit, prin acel chip al omului apropiat și înțelegător, de la care – dincolo de erudiție și performanța creatoare a savantului, sau de suplețea modelului profesional – puteai afla întotdeauna un sfat bun sau un răspuns încercărilor care te frământau, pentru simplul motiv că acela căruia i te adresai era în egală măsură savant și om. Când constata că un coleg (de obicei mai tânăr) era interesat de o descoperire de-a sa, oricât de importantă ar fi fost, i-o oferea spre publicare cu o generozitate dezarmantă, dându-i și primele sugestii și îndrumări bibliografice.

Pentru cei care l-au cunoscut pe Petre Diaconu, într-o mai mică sau mai mare măsură, considerăm necesare câteva referiri în legătură cu viața sa, în completarea celor scrise la aniversarea a 80 de ani (M. IRIMIA, *Pontica* 37-38 (2004-2005), p. 554-574). Folosim drept ghid o amuzantă *Autobiografie*, care ni-l relevă odată în plus așa cum era, cu un extraordinar simț al autoironiei.

Conform propriei mărturisiri, s-a născut în Deliormanul durostorean (deliorman însemnând în limba turcă „pădure nebună”), regiune de care era

* Lista lucrărilor științifice în *Pontica* 37-38 (2004-2005), p. 562-574.

deosebit de mândru și în care văzuse lumina zilei, în secolul al XIII-lea Ivăilă Lahanos, „un fel de amestec româno-bulgaro-grec, mai mult român, dacă ar fi să-l privesc prin oglinda neastâmpărului său” (P. Diaconu). Acest Ivăilă Lahanos, căruia i se mai spunea și „Porcarul”, s-a făcut cunoscut în al optulea deceniu al secolului al XIII-lea prin viața sa politico-militară aventuroasă în țaratul româno-bulgar, ajungând chiar să domnească pentru scurtă vreme la Târnovo; izgonit de aici a ajuns la Dristor (fostul Durostorum – Silistra de astăzi), unde a asediat o vreme orașul, reușind chiar să-l cucerească. În același areal geografic al sud-vestului Dobrogei s-au manifestat mai înainte, la începutul sec. al VI-lea p. Chr. răzvrățiții lui Vitalian, încercarea de sediiune a orașelor themei Paristrion în frunte cu Silistra din anii 1076-1078, iar mai apoi, la începutul veacului al XV-lea, akingiții ridicați împotriva lui Mircea cel Bătrân.

Dacă în *Autobiografia* pomenită Petre Diaconu amintea aceste întâmplări, o făcea, cum singur mărturisea, nu pentru a se făli „cu eventuale legături genetice (ferească Sfântul!) dintre mine și, de pildă, Ivăilă Porcarul, ci pur și simplu spre a-mi motiva trăsătura temperamentală de veșnic zavergiu”.

Petre Diaconu (înregistrat în actele personale, dintr-o eroare birocratică *Petrea Deaconu*) s-a născut în satul Suneci (Svineci, în limba localnicilor; astăzi Serpovo), aflat la 17 km de Silistra. Totodată, satul Suneci se afla exact la jumătatea distanței de 17 km dintre fosta reședință comunală Doimușlar (corect Domușlar) și noua reședință comunală, de după primul război mondial – Cocina. Faptul că cifra 17 avea o anume semnificație pentru Petre Diaconu (desigur, mai mult ca un exercițiu al autoironiei amintite) este sugerat și de precizarea sa că între cetatea Păcuiul lui Soare – locul care l-a consacrat ca arheolog – și Silistra sunt tot 17 km! Pentru a completa „misterul” cifrei în cauză, Petre Diaconu adăuga, de data aceasta convins, pe baza mărturiei tatălui său, Nicolae Diaconu, că s-a născut pe 17 septembrie, ora 17⁰⁰ (și nu pe 6 octombrie, cum apare în acte, din pricina situațiilor turbulente din acele zile, provocate de luptele cu comitagiile bulgari; acestea au determinat înregistrarea oficială a nașterii celui de al doilea băiat al familiei Diaconu la Doimușlar – reședința comunală – abia pe 6 octombrie). Petre Diaconu își revendica astfel, ca zodie, Fecioara și nu Balanța, potrivit actelor oficiale.

Continuându-și autobiografia cu o totală detașare, în stilul său inconfundabil, Petre Diaconu considera că destinul său a fost legat de un animal binecunoscut omului de milenii – porcul! Astfel, în slavo-bulgară Svineci ar însemna Porcești/Porceni, iar Domușlar același lucru, în limba turcă. Numele localității Cocina, fosta reședință comunală, nu mai necesită comentarii...

În ziua nașterii, bunicul său după mamă – Velicu Jecoff – l-a înzestrat cu o purcă (fătată în aceeași zi!), din care s-a prăsit în câțiva ani o adevărată turmă de circa 100 de suine. La vânzarea lor (cerută de generosul său bunic, dar care nu mai putea să se îngrijească de o așa turmă), copilul de șase-șapte ani de atunci ar fi cerut mamei sale ca din banii obținuți să cumpere „vase de aramă”. Drept urmare, casa părinților săi s-a umplut cu diverse vase de aramă, tipice perioadei interbelice (tigăi, căni, ibrice, castroane, cratițe, tăvi, căldări de apă, cazane etc.), toate marcate prin gravare cu numele său – P. D. În septembrie 1940, când familia Diaconu (ca și numeroase alte familii) a trebuit să plece din Cadrilaterul cedat Bulgariei, o mare parte a acestei „avuții” a rămas la Silistra, unde ea locuia atunci. Alte piese s-au dispersat ulterior, „proprietarului de drept” rămânându-i un

singur lighean de aramă, desigur marcat cu numele său și de care era foarte mândru.

Faptul că pentru Petre Diaconu porcul era, cum singur mărturisea, un „port-bonheur” este ilustrat chiar de unele dintre descoperirile sale arheologice, pe care le amintea adesea, cu nedisimulată autoironie. Astfel, unul dintre primele fragmente ceramice medievale smălțuite de la Păcuiul lui Soare, descoperit la începutul activității sale de aici, înfățișa un mistreț; la Capidava, în sectorul în care el își încheiase cercetările prin anii '60, o scroafă a rămat în malurile săpăturii, dând la iveală un vas din sec. X, recuperat de arheologi, pe care era scris în pasta crudă alfabetul grec în ordine inversă (de la *omega* la *alfa*), cu semnătura meșterului olar – PETRE. Mai apoi, în cadrul cercetărilor arheologice efectuate la Grădiștea Coslogeni din Balta Ialomiței, a descoperit într-un complex arheologic de la sfârșitul epocii bronzului – începutul epocii fierului, scheletul unui porc ars ritual.

Am prezentat aceste date cu un iz oarecum anecdotic din viața și activitatea lui Petre Diaconu deoarece al însuși și le-a făcut cunoscute prin *Autobiografia* de care aminteam la început, precum și ca o mărturie a spiritului său de neconfundat, în care autoironia era mereu prezentă.

În realitate, ne despărțim cu durere de unul dintre marii arheologi ai Dobrogei și ai României ultimei jumătăți de secol. Petre Diaconu a fost pentru câteva generații de arheologi, ca și pentru mulți dintre locuitorii aceluși colț de sud-vest al Dobrogei unde el a muncit aproape cinci decenii, un reper. Pentru arheologi și istorici, indiferent de specializarea lor, dar mai ales pentru medievști, a fost un cercetător de referință prin valoarea deosebită a contribuțiilor sale științifice, cu preocupări dintre cele mai diverse, în primul rând de arheologie și istorie medievală, dar și de arheologie romană, sigilografie, numismatică, toponimie, etnografie, preistorie, geografie istorică, istorie politică, militară și economică, demografie, de punere în valoare a unor personalități ale culturii interbelice din Dobrogea, prin spiritul său avid de cunoaștere, prin cultura sa enciclopedică și prin capacitatea sa analitică. Grație colectivului de cercetători de la Păcuiul lui Soare, pe care l-a coordonat direct din 1956 până în ultimii ani, au fost identificate și cercetate în zonă numeroase obiective arheologice corespunzătoare tuturor epocilor – din preistorie până în perioada medievală – la Ostrov, Bugeac, Gârlița, pe dealul Dervent, la Canlia, Gura Canliei, Izvoarele-Pârjoaia, Satu Nou, Băneasa etc. – prin specialiști formați fie la „școala” Păcuiului, fie în alte centre, dar care s-au integrat atmosferei de acolo.

Pentru foarte mulți oameni de cultură – de-ar fi să-i amintim doar pe Toma Caragiu, Marin Moraru, Ana Blandiana, Romulus Russan, Ioan Ruse, Constantin Novac, Maria Simionescu (marea gimnastă și arbitru internațională), Ovidiu Dunăreanu și mulți alții – Păcuiul lui Soare și prin el Petre Diaconu reprezenta nu doar o oază de liniște și recreere, ci mai ales o zonă liberă exprimării oricăror opinii, de la cele de mare acuratețe științifică la cele ideologice și politice, mai ales în obsedantele decenii ale socialismului din România.

Pentru locuitorii zonei, începând de la Almalău și Ostrov, până la Băneasa și Adamclisi, Petre Diaconu era mai mult decât un reper; era un simbol. Foarte mulți îl cunoșteau personal; erau mândri că vorbiseră cu el, că au lucrat cândva pe șantierul de la Păcuiul lui Soare, ori la Adamclisi. Deși ca lucrători zilieri erau prost plătiți, unii reușiseră să-și strângă în câțiva ani de muncă pe șantierele

arheologice o sumă care le era de folos fie să-și cumpere o bicicletă (adolescenții), fie în armată, fie chiar să-și arvunească o căruță, o gospodărie sau o palmă de grădină. Asta într-o vreme când munca la celebrele CAP-uri era retribuită (tot prost!) doar în produse. De aceea – și nu numai – Păcuiul lui Soare și șantierele din zonă nu duceau nicio dată lipsă de lucrători. Oamenii locului au apreciat întotdeauna felul de a fi al „inginerului Diaconu”, oarecum diferit și totuși, asemănător lor, inclusiv când bea împreună cu ei o țuică bine făcută, un vin bun sau o bere, ori când își împrumutau cu naturalețe o țigară. (Deși în ultimii ani Petre Diaconu nu mai avea voie să fumeze, interdicție pe care – în mare – o respecta, nu de puține ori, stând de vorbă cu vreun locuitor din zonă, căruia îi cunoștea toate rubedeniile, îl întreba cu dezinvoltură: „N-ai o țigară?”; primea, desigur, țigara dorită, mai mult ca nadă pentru continuarea discuției, decât pentru efectul ei). S-a bucurat de un respect total din partea „celor simpli”, cu care discuta adesea despre necazurile lor, ajutându-i sau alinându-i cu o vorbă bună și cu un gest creștinesc. Generații întregi de adolescenți, deveniți mai apoi oameni în toată firea, au urmat decenii la rând același „ritual”, angajându-se ca zilieri la Păcuiul lui Soare, beneficiind – când era nevoie – de recomandări și sprijin la spitalele din București, ori la școlile sau la unele întreprinderi din Călărași și București – tot prin Petre Diaconu, pe care o întreagă lume îl cunoștea.

Opera științifică a lui Petre Diaconu este de-a dreptul impresionantă prin varietate, număr, calitate, incisivitate, spirit analitic, erudiție, ascuțimea observației și acribie. A fost un exemplu de exigență științifică pentru el însuși, recunoscându-și primul greșelile, pe care tot el pornea să le corecteze. Ne-am referit la ea cu un alt prilej (în volumul „Pontica”, 37-38, 2004-2005). Menționăm doar că la cele circa 10 monografii, sinteze, enciclopedii la care este autor sau coautor și la cele circa 180 de studii, discuții și note, trebuie adăugate cele câteva zeci de recenzii și note bibliografice, de o incisivitate științifică deosebită. Fiind un eminent cercetător, Petre Diaconu nu a repetat niciodată idei obosite, ci a căutat întotdeauna *noul*. Avea în lucru încă alte proiecte științifice, inclusiv publicarea, în colaborare cu demna sa elevă și continuatoare de la Păcuiul lui Soare, doamna Oana Damian, a volumului al III-lea consacrat cercetărilor de aici. Suntem siguri că mulți dintre discipolii săi, astăzi arheologi consacrați, îi vor continua preocupările, poate cu aceeași dăruire, pasiune și profesionalism.

Petre Diaconu a fost înmormântat în cimitirul mănăstirii Dervent, la a cărei consolidare spirituală a contribuit prin ajutorul direct oferit la realizarea muzeului acestui sfânt locaș. De aici va continua să vegheze asupra locurilor ce i-au fost atât de dragi, în primul rând a Păcuiului.

Golul lăsat de dispariția omului, cu existența-i efemeră și trecerea sufletului său în lumea celor drepte, va fi suplinat de opera sa zămislită cu truda celor peste cinci decenii de zile și nopți, de frig și arșiță, aceasta rămânând să înfrunte timpul. Prietenii devotați, toți cei care l-au înțeles, stimat și iubit sau cei ce vor beneficia și în viitor de contribuțiile sale științifice, îi vor veșnici amintirea. Chiar dacă a plecat dintre noi, ne rămâne soluția întâlnirilor, mereu posibile, pe calea operei, așa cum s-a constituit aceasta, într-o *viață de om*. Dumnezeu să-l odihnească.